

Чаржып турар районнарда

2-ги арын ● 1971 ч. май 19 ●

НАЙЫСЫЛАЛДЫ ҮЛЕГЕРЛИГ КОММУНИСТИГ ХООРАЙ БОЛДУРАР

Москва... Бүгү совет кижилерге ол эрчим болгаш чоок. Ол дөргө үлөтүрүш, културалык, эртемдик аң улагу төвү бистин социалисттик журттууга сүлдө дөмдө. Ону үлөткөрүш коммунисттик хоорай болдуруш—бүгү совет кижилеринин алдар-адынын чөбү.

ҮШ ЧАА МОСКВА

Эрчим Москваны чаартырыш аялдары хамааты дайым чавырамы билек чөбү чылдарда жеткен. Харын ыңчаарда аялчылар чурттап турган кылды кызыгаарларга баштайт чуртталга бажынары бедин үнү келген. Аңаа уруглар саттары, аялдарын бажы аялчылар.

1931 чылда Коммунисттик партиянын Төп Комитети Москваны аде тударынын Чингине планын тургузарынын сорулгаларын салган. 1935 чылдын чамалында планын бажылаан. Канчаар-даа аажок улагу, байлак төгүлүг, чак-чылдарыг, чүс-чүс чылдарда тутушуп келген хоорайны аде тудуу чавырамын керен чогаалдык бау-биле көргөшүш үлөткөрүш ол план бажылаан. Чүс-чүс чылдарда кайы-хамаан чок хөгжүп келген Москва ам-на план бажуулар тутушуп агаалган. Эрчим кудумчуларын чаартырыш, транспорт шимчээшкенин таарымчалыг дөмгө орутарын, көчүрүлгөсүн, хем эрчим чаа-жылдарын, чуртталга кавар-чылдарын болгаш поган зона-лар тударын ук программа хаара туткан.

Москваны аде тударынын

ажык катан өскөн. 924 чаа школаны, хой-хой уруглар саттарын, аялдарын болгаш хой-ниги бажынарын туткан.

Москва ам сайыраган үлөтүрүш, эртемдик, културалык, улагу чүлүгү аң улагу төвү кылдыр чаартыган. Москваның бүдүрүлгөсүнүн инити продукциянын хемчээш 1935 чылдын деңгээлинде 130 катан көндүрүш. Прибор, машина, варын станок тудушкунуун, металл болжаагыларын кылды-ларын чылда бүдүрүш турар. Ылаа СССР-ин эртемдер академиясы, адырлар аял-биле академиялар, 500 хире эртем-шпичилди институттары, 70 аяк дөмгө өрөдиге черлери бар.

Бистин хоорайныс-биле таамайлаан кижиге бүдүрүш турган дүгөн темпалык чурт турарын магалар. Чылдык 400 муң аяк кижиге чаа бажыга койкүп кирип турар. Хоорайны комплекс аял-биле тудары чуртмучу-на. Чуртталга бажынарына козналаштыр школаларын, уруглар албан черлерин, эм-нелгелерин, култура болгаш амдырал хандырыла бүдүрүлгөсүн, поган саттарын, сесериктерин, парктарын тудуу тургузары чакыл болган. Оң сорулгаа болза москвачылар аялдарына, чуртталга, дымтамы-рыга таарымчалыг бүтү

2000 ЧЫЛГА ЧЕДИР КОЛ ПЛАН

Москваны моон сонгаары 20—25 чыл иштинде хөгжүлгөсүн чаа Чингине планын чоктаа Совет чааа чүдүгүлгөсүн көргөн. Ол планын оду-руг бүрүз бүтү чүвүн кижиге, оң чаагай чорутула деп бодал-биле сийкиген. Ында эртемдик болгаш техникалык аң чаа чедипшкенин аял-жаарын, улус аял-агынын бүтү адырларын дески хөгжүлдөш көргөн.

Чуртталгаларын эки бажынар-биле хандыра сору-галы планда салган. Бо тала-а-биле кылган чүдүлгө хой: чүгө эрчим беш чылда беш 26 млн. дөргөш-метр чурт-талга шүлү, азы 600 муң кватирганы туткан.

Тоску беш чылда чуртталга тудууш деңгээл бек хө-вөр артат. Оларын шына-

сайырагангайтыкан. Чилээ, сүт-биле хандырыла револю-ция мурунла тургандан ол катан көндүрүш. Хүндө-ле бир чуртталга ортума-би-ле 650 литр сүт ооналар.

Москваны колдуула чаа-биле олган турар, оң Ортааки Азиялар, Кавказлар, Закар-пателен өлкөсү турар. Хоорайны төп одалга четкизи хандырып, булун бүдүлгөсүн ики сүт-биле хандырып турар. Найысалады арыг-сил-лиг, кыдыкылаа таарымча-лыг болдуру дөм бүдүрүлгө черлеринде иш, газ сийерер херекселерин тургускан.

Транспорт херекселерин дүгөн шимчээр аргасын долу аялгалары дөм оларын шимчээшкенин аял-агы деңгээлге организааары чү-гула. Чер шпичин орутарын, тошкылар улам көндүрүш.

Москваны транспорт бедди-ри диктир чөм. Моон ол утге дөм-дүрүш шүтүмүш шөй-лүп чоруккан. Ырак чорукту чүс-чүс пассажир, бүдү чар-тык муң хоорай чогууш по-вөдлерин Москваны вокзал-га бар, удаас мана үш муң озулутт концерт азы аял-чылар. Найысалаа оон-даа өскө аалчылар бажынары хей. Тоску беш чылда аалчы-лар бажынарынын тулуу улам калбарар.

МОСКВАЧЫЛАРГА БОЛГАШ ААЛЧЫЛАРГА

Москва — хөдүт хоорай. Чурттуу чүк-чүгүлгөсүн, аял-чылар келген аалчыларын кайымы ол дөмгө! Аалчы-ларын Москва чылмы-биле ут-куур. Кызыл шөлдөн ырак өвөстө «Россия» деп аалчылар бажыны бедин үнүп келген. Ында үш муң аяк аңгы өрөздүл бар, аңаа 6 муң хи-ре кижиге доктап болур. Рес-тораннар, кафе, кинотеатр ба-

жыды айым таварышпазын дөм боттут хемчегерин ал-ган. Сүт четир-даа болза, чоңуң көндүрүш кичээлге-ге аң, сүт алыр черлерин дөмгө тып турар бис. Волга хем-ниң баш адыры Смоленск об-ласта бар. Оон арыг сүт алыр план тургустуулан.

Салды четкизи калбары-рыне кичээлге улагу. Бо беш чылда ам-даа 900—1000 чаа магандин аялдары көрүл-гөн. Район саныга чөп херек-лөө баранары боттары шпичи ал алыр бот-ханды-рылаан чөм магандинери тудар. Бо магандинери аял-чечиниң асортиментте аял-бек болган оларын савалаа кыла болур. Хоорайга 1000—1200 салдык аялдар үлөт-пүр баранарын иш улагу магандини тудар.

Нияттын чечинилге чер-лерин четкизи калбарар. Уруглар албан черлеринде не-гелден хандыры берге, аалчеге ур турар үш база тур-ган. Ам бо аялгы шпичиниң шүтүлүш аял-саттары хаара тудар арга бар. Школалар ба-за четир. Ам беш өрөшкө-чилерин тоан хууу өрөшкө аалчеге өрөшкө турар, шко-лалар тудуу уламчылаан.

Бистин бөгүшү аял-хө-рөшкө калыр үшө көрүш-тү, оң бүтү дөмгө бурун-лаа алашкын болур. Москва-нын үлөткөрүш коммунисттик хоорай болдуру дүлбүлгө улагу Ленинниң кулаи ботта-нып турар. (ТМА).

Улагу-Хем районун район эмелгелерин сестра Тамара Михайловна Матвеева иш чыл хуулаан сестра школаның доктап, күш-аажыкы оруун 1942 чылда Хакаска эгелзөн. 1947 чылда Тывага чедип келген. Шагаан-Арыг хоорайнын №1 поликлиникамыга аялдык берген. Чоорби дөмгө чыл чылга райондук аялчы чоңуң кыдыкылаа баран болуп келген.

Эмелгеге аялдан келген үшөндө коллективниң болгаш аарыг кижилерин чүдүлгөсүн чаалап алган, коллективтик мурунчаларын бирозонинг санадып турар. Тамара Ми-хайловна хой-нигитин аялчыга иденкелди кириш турар.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ ФОТОЗ.

ЧЕДИИШКИНИ КҮЗЭЭР-ДИР

Райондан Кызылга чөдө берген, күрүшүнчү мры бол-гаш таамай ансамблинин концертин көрдүм. Ансамбл-дин удуртукчуу Р. Лесников, таамай удуртукчуу М. Сайко, композитор А. Чыргал-оол оларын кылган улагу аял-дарын көрүкчүлөр чугаала-жып турдуус.

Каракты доран-на өөртүп келир чүвө—ойнакчыларын идиң-хеминиң чараш, аялгы, таарымчалык болуп турар-дыр. Таамайларын шпичин черге таарымчалыг, моон мурун-да тыва коллективтерге тур-ган таамай чүвө база чок («Дөмгө шпичи-рааштан» өскө).

Концерттин сөөлү үзөндө хамнарга хамаарымкан

Т. САРЫГЛАР. Барыш-Хемчик район.

ДНЕПРОПЕТРОВСК ОБЛАСТЫҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫНЫҢ ЧАА ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

СЭП-иниң XXIV съездинин төөгүлүш шпичиниң хей-аңт кириген Днепрпетровск областин аялчы чоннары боттарынын күжүн, билин болгаш энергиянын тоску беш чылдын онаалгаларын күс-дирчеге, бүдүрүлгөсүн аял-чын бединеринг улаанды-ган.

Областын аялчы чоннары патриоттук өгөлдөшкенин дет-киншаан, 1971 чылда да-раазында социалисттик хүлээ-гелерин алган.

Улетүрүш, транспорттун болгаш коммунал аял-агынын чыл планын декабрь 27-ден орайтагы күтүсүдир. 100 миллион рубльдин улетүрүш продукциянын немей сайгар.

Күш-аажыкы бүдүрүш-чүлүн өстүрер талазы-биле планын онаалгалары 1,5 катан аялчү күтүсүдир болгаш оорган улетүрүш продукциянын бүтү өздүлгөсүн 95 хуууш чедир 50 муң тонна шойну, 90 муң тонна канын, 150 муң тонна прокатты, 30 муң тонна хоо-лайын, 1 миллион тонна демир руданын болгаш концентрат-ты, 265 муң тонна марганец концентратын, 108 муң тонна кокстү, 215 миллион киловатт-шак электроэнергияны, 162 муң тонна хөмүрүн, 50 муң тонна минералдык чешинчи-дигени, 220 тракторну, сөвк-

рубльге көвүдөдир. Тудуу-монтаж аялдарынын чыл планынын күтүсүдөш болгаш чуртталга бажынарын баша школа назым чөтөөн уруглар албан черлерин аял-галга кириер планын декабрь 25-ке чедир күтүсүдирин хандыра.

Демир-орук транспорту-биле 1 миллион тонна, ният аял-галдык автотранспорт-биле 550 муң тонна, сүт транспор-ту-биле 40 муң тонна чүктү планга немей сөөртүр. План-дан аялчү 100 километр ав-томобиль оруун тудар.

Автоматтыг телефон стан-цияларын күжүн көвүдөш планын 3 муң номерге аялчү күтүсүдир.

Көдө аял-агында мал болгаш чер аялчы бүтү тала-биле интенсификааар талазы-биле хемчегерин кылбас про-грамманын боттандыра. 1 млн. гектар черинг гектар санын-дан-на тараа культураларын-нын 25 центнер дүжүлүн алыр, азы өрткөн беш чыл дүжүлүндө чылда ортумаа дү-жү-биле деңгээлге 4,1 цент-нер хей болуп болгаш тара-зын ният чыдаан 2,5 миллион тонна чедир.

Эт бүдүрүлгөсүн көвүдө-дир болгаш күрүнеге дигир деңгээлге 143 муң тонна

дер. Ол аң улагу дус уур-гайынын чиг-өт баазаан дустуг чаа черлерин тып тур-гаш, калбарып болур деп тускай эртемчилер санап турар.

А. ГАЛДАЙ, СЭТА-ның корр.

ДУСТУҢ КУРЛАВЫРЫ — 300 ЧЫЛГА ЧЕДЕР

Сибирде эрте-бурунгу Ты-реть деп суур чамыдан Ир-кутскинниң геодегтары дус тыпканлар. Дустуң узууу ады, доразы беш километр чедир турар. Чикек саваан-жык бажуулар алырга, ол шөлдө дустуң ният курлавыры 600

миллион тонна болган болгаш оң чамыдаан баштай ка-зып, аялгалар дөм.

Ам удаас тудуу эгелээр Тыреть уургайынын коллек-тив чылдын-на иш миллион тонна дусту казар. Ыччанган оң курлавыры 300 чылга че-

ЧАСКЫ СЕССИЯНЫҢ ТҮҢНЕЛИ

Женеваның Национал орду-ага Ченсегеленишкенин дүжүрер талазы-биле комис-сиянын чаксы сессиясы доо-аулан. Ол бир неделянын дүргүлүгү аңаа дыка хей аялчыларын чугаалажып көргөн. Оларын аразында химиктиг болгаш бактери-лоттуг чепсикти шүтүрүш дугайында аялчыг кол черин элзөөн. Химиктиг болгаш бак-териолоттуг чепсикти аял-чал кылдырып, бүдүрүш бол-гаш куралдарын хорур бол-гаш оңу уругулар дуга-йында сүмелеринг телеви-лди социалисттик чурттар

КНО-нун Кол Ассамблеямыга чугаалажыры-биле 1970 чыл-дын октябрь 23-те кингени бажындир болгаш. Ындыг турбуже комитеттин чаксы сессиянын үзөндө АКШ болгаш өскө-да империалист-тик күрүшчүлүгү химиктиг чеп-сикти хорур дугайында чү-дам кылдырындап ойталап тур-арын көргүсөн. Ындыг са-нал турбуже, Каттышкан Штаттар химиктиг чепсикти Вьетнама калбаа-биле аял-

лап турары база бажындир болгаш.

Ченсегеленишкенин бүтү-рини болгаш догуу-биле дү-жүрер дугайында саваал-онал солчушкунунаа база канды-даа бурунгаараашкын кыл-дырмайын барган. Оң чылда-гааны АКШ-тын болгаш чам-дык барымы чүк чурттары-нын ол аялчыгы тоон көр-бөй турарында болур.

СЭП-иниң төлөөлөкчизи А. А. Рощин совет делегация

В. И. ЛЕНИННИҢ ЧОГААЛДАРЫНЫҢ ЧАА ҮНДҮРҮЛГӨСИ

Политиктиг ном үлөтүрер чер В. И. Ленинниң шпичинг чөгаалдарынын үш тому-нуг чаа үндүрүлгөсүн масса-лап тираажан кылдыр бар-лап улааган. СЭПК ТК-нын чамында «Марксизм-ленинизм институту оңу партия төөгү-лүгү өөрөшүн турарга ду-аламчы кылдыр белеткеш.

Владимир Ильичиниң чаа үндүрүлгөсү чөгаалдарын чыл-дар аял-биле дөм-дараалаш-тыр кириген. Оон аңгыда марксизме тураскаал болду-ган үш чогаал бар: «Карл Маркс (марксизмни тайыл-гырааан дөмчү биографиясы өчкө)», «Марксизмниң үш үн-дөшчүлүгү болгаш үш кол ке-зектери», «Марксизм болгаш ревизионизм».

Бүтү чөгаалдарын В. И. Ленинниң Чогаалдарынын до-лу чылдыкынын сөзүн бау-гаар парлаан.

(СЭТА-ның корр.).

Израильдин элчин чери—антисовет чөңгээлдериниң күткүңчүзү

ЛОНДОН. (СЭТА-ның кор-респондентин Н. Туратенко-нун дамытканы).

Лондонго кайтамчы олча-тымылан: Лондонда антисо-веттик чөңгээлдерин күткүп турар сионисчи организация-ларын Израильдин Лондонда элчин чери-биле калбас ха-рылааларын болгаш үлгө-дигерин таарыштыр катыш-тырып чорудуу турарын со-галгаан документаларыг са-нал тыпкан. СЭП-иниң Ве-ликобритания элчин чери-нин консул кидандиниң бажы-нычче хулаган халдааш-кын болган соода оң шпичин аштап арылаар үзөндө савадк тыпкан. Ынчаарда сионисчи дөрбөччүлөр новсул кидандиниң аялдамчыла-рын өттөшүн орадамын тур-ган.

Ук савадк консул черинге

кара турамында аялжал тур-ган хулаган болуктун баш-тыгы А. Фримен дээр иден-тин болган. Аңаа дыка хей документалар чораван. СЭП-иниң Великобритания эл-чин черинге болган паралаа конференциямыга киришкн журналистерге ол докумен-тилерин көргүсөн.

Савадта чамдыктарын «чакыт» деп бижип каан документаларын бажыны-биле алырга, Лондонда совет албан черлеринге улагу чө-ңгээлери үлгөшүн турар сионисчи хулаганарын аял-чы-чорудууга Израиль-дин Лондонда элчин чериниң аялдамчылары баштап, оңу аялдамчыларын турар бол-ган.

Документаларын аразында —Израильдин Лондонда эл-чин чериниң чөвөкчелери Ил-хан Рагерге «кылган аял-чын» дугайында А. Фримен-ниң илеткелери, антисове-тит кампаниянын чорудар та-лазы-биле чарыгалдар төлө-вириниң документалери, А. Фрименге болгаш оон дү-жок иденгелеринге савырлар бар болган. Сионисчи хула-ганнар чүгө антисоветтик үлгөдигерин үлгөдир эвес, харын база өрөй национал-дык англи хамаатыларын кор-гудар даалгаларын алган ду-гайын херечилеп турар до-кументалер савадта база бар болган.

Чөөн Пакистанда байдал

РАВАЛПИНДИ. (СЭТА). «Үймөчүлөрдүн организа-тааш чөпчөкчү удууламышы-ның бүтү Чөөн Пакистанда баскаан деп, Чөөн Пакистан-дын шерит администратору болгаш губернатор генерал-лейтенант Тикка Хав дик-наткан дээрин чакан радио-станциядан дамыткан. «Ын-чаа-даа күрүшө улагу иде-геттер чоңа хамаарыштыр дерин үлгөдигерин улам-чылап, хоралакчы аял-чылар чорудуп турар» деп, ол чуга-даан. Чөөн Пакистанда аял-чечиниң куралдарын чет-чир-биле бар болза-даа оңу чамдык районнарга чедирер бергелзөө, чөдө дөргө орук харааа катан тургусту-маан деп, Хав деңгээлзөө. Чөөн мокуда фабрикаларын, заводтарын болгаш дагаан-нениң хей нурууу аял-чал эгелзөө, шерит эрге-чавы-ларын оон арткан бүдүрүл-гелери болгаш организация-ларын аялдамчы-биле шпичинг хемчегелери ап турар дээрин генерал меде-дзөө.

Даккала конондай шыгы кылдырып, аялдамчы ам ко-ммуналдык шпичинг чери-нин-биле доругуулаан иделзөө, эртемчил 4 шапка чедир уругулаар кылдыр доктаат-кан.

Герман Демократтыг Республика. Сөөлгү чылдар дүргүзүндө Дрез-деннин кудумчуларынга, ылангыя оон төп кеззөндө хей чаа тудулаар көстүп келгилзөө. Дайыннын үзөндө дыка качыгдан хоорай ам өзүп, чаагайып турар.

ЧУРУКТА: Култура ордуунун бажынынын чанында. АДН—СЭТА-ның фотоу.

ЩЫН

